

Mezinárodní rodičovské únosy dětí

© Michaela Hrubá, 2008

Úkoly OSPOD v případech mezinárodních únosů dětí

- 1/ prevence
- 2/ řešení nastalých krizí
  - podávání informací
  - mediace
- 3/ pomoc při výkonu rozhodnutí

- 4/ kolizní opatrovník dítěte

Mezinárodní únosy dětí - obecně

- Nejde o únos v trestněprávním slova smyslu
- Úpravu nalezneme v:
  - 1/ Haagská úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí
    - Přijata 25. 10. 1980, pro ČR 1. 3. 1998, 34/1998 Sb.
  - 2/ Nařízení rady (ES) č. 2201/2003 - tzv. nařízení Brusel II. bis
    - Ze dne 27. 11. 2003, pro ČR 1. 5. 2004
- Vzájemný vztah - lex specialis x generalis
- Úmluva o právech dítěte - čl. 11 odst. 1/: státy úmluvy činí opatření k potírání nezákonného přemístování dětí do zahraničí a jejich nenavracení zpět

Definice

1.

HÚ - čl. 3:

- protiprávní přemístění nebo zadržení dítěte, pokud
  - a) bylo porušeno právo péče o dítě, které má osoba, instituce nebo kterýkoliv jiný orgán buď společně, nebo samostatně, podle právního řádu státu, v němž dítě mělo své obvyklé bydliště bezprostředně před přemístěním nebo zadržením,
  - b) v době přemístění nebo zadržení bylo toto právo skutečně vykonáváno, společně nebo samostatně, nebo by bylo takto vykonáváno, kdyby bylo nedošlo k přemístění či zadržení.

Definice

2.

- B II. - čl. 2 odst. 11:
- neoprávněné odebrání nebo zadržení dítěte,
    - a) kterým je porušováno právo péče o dítě vyplývající ze soudního rozhodnutí, ze zákona nebo z právně závazné dohody podle právních předpisů členského státu, ve kterém mělo dítě své obvyklé bydliště bezprostředně před odebráním nebo zadržením;
    - a
    - b) za předpokladu, že v době odebrání nebo zadržení bylo skutečně vykonáváno právo péče o dítě, ať společně nebo samostatně, nebo by toto právo bylo vykonáváno, kdyby k odebrání nebo zadržení nedošlo. Péče o dítě se považuje za vykonávanou společně v případě, kdy podle rozhodnutí nebo ze zákona jeden z nositelů rodičovské zodpovědnosti nemůže rozhodnout o místě bydliště dítěte bez souhlasu jiného nositele rodičovské zodpovědnosti.

Cíl

- zajistit, aby k mezinárodním únosům nedocházelo - zabránit jim - práce s rodinou, informování
- když už k únosu dojde:
  - zásadně zajistit BEZODKLADNÝ návrat dětí protiprávně přemístěných nebo zadržovaných v některém smluvním státě,
  - zajistit, aby práva týkající se péče o dítě a styku s ním podle právního řádu jednoho smluvního státu byla účinně respektována v ostatních smluvních státech.

HU - čl. 1

DŮLEŽITÉ

- Rozhodování ve věci mezinárodních únosů dětí, tedy zda bude nařízen návrat dítěte do státu obvyklého pobytu před přemístěním, **není rozhodováním ve věci samé! - čl. 19 HÚ**
- O péči o dítě může rozhodovat pouze soud obvyklého bydliště před protiprávním přemístěním či zadržením.
  - Výjimky - přenesení působnosti - HÚ x B II.

Kolize dopadajících právních předpisů

Mohou v zásadě nastat 3 situace:

- 1/ státy mimo HÚ a B II.
  - žádná úprava
  - dvoustranné mezistátní smlouvy
- 2/ státy mimo EU, ale člen HÚ
- 3/ státy EU - členové HÚ

Použití B II. pouze inter partes

- V případě, že osoba, orgán nebo jiný subjekt mající právo péče o dítě požádá příslušné orgány v členském státě o vydání rozhodnutí na základě HÚ, aby dosáhl navrácení dítěte, které bylo neoprávněně odebráno nebo zadrženo v jiném členském státě než v členském státě, ve kterém mělo dítě obvyklé bydliště bezprostředně před neoprávněným odebráním nebo zadržením, použijí se odstavce 2 až 8.
- X stanovisko VOP k věci Fiordalisi - aplikovatelnost B II. i na třetí státy

Nutnost rozlišení HÚ x B II. 1.

- B II. neupravuje všechny aspekty - pouze určité záležitosti
  - základní zásadou (HÚ i B II.) je bezodkladný návrat dítěte, k této zásadě jsou stanoveny taxativně vyjmenované výjimky (stanoveny v HÚ)
  - oproti znění HÚ zpřisňuje B II. použití výjimek + zavádí určité nutné procesní náležitosti

Nutnost rozlišení HÚ x B II. 2.

- HÚ - čl. 11 - 13
- Dítě se nevrací:
  - Přemístění nebo zadržení **nebylo protiprávní**
  - Poškozený rodič dal následně **souhlas** s pobytem dítěte nebo se s ním **smířil**
  - Nedovolují to zásady dožadovaného státu o ochraně LPaZS (čl. 20)
- Osoba, jež s návratem nesouhlasí (rodič únosce) **prokáže, že:**
  - Poškozený rodič právo péče nevykonával, či se později smířil - čl. 13 písm. a
  - Ž vážné nebezpečí duševní či fyzické újmy dítěti či by bylo dítě jinak vystaveno nesnesitelné situaci čl. 13 b
- Dítě nesouhlasí
- Soud **MUSÍ PŘIHLÉD- NOUT** k info o sociálním postavení dítěte v zemi obv. pobytu

Nutnost rozlišení HÚ x B II. 3.

- B II. - čl. 11 - navazuje na HÚ, ale zpřisňuje podmínky užití výjimek
- V řízení o návratu dítěte musí být dítěti zajištěna možnost být vyslechnuto x věk + vyspělost
- Nemůže být zamítnuto navrácení dítěte, pokud strana návrat požadující nedostala příležitost být vyslechnuta
- **!! Nemůže být zamítnuto navrácení dítěte dle čl. 13 b,** pokud se prokáže, že **byla přijata vhodná opatření k zajištění ochrany dítěte po jeho navrácení** - !velká důvěra vůči zemi původního obvyklého původu
- Ze států mimo EU - není zajištěna reciprocita, uznávání rozhodnutí, jejich výkon

Důraz na rychlost celého řízení

- Bezodkladnost navrácení dítěte
- HÚ - orgány smluvních států budou jednat urychleně
- HÚ - rozhodnutí do 6 týdnů
- B II. - soud jedná rychle, využívá nejrychlejší postupy, kromě mimořádných okolností má být rozhodnuto do **6 týdnů od podání žádosti**

Novela osř zákonem 295/2008 Sb.

- Novela týkající se speciálně mezinárodních únosů
- Přináší nové speciální řízení
- Změny u výkonu rozhodnutí
- Doplnění §14 ZSPOD (spolupráce při výkonu rozhodnutí)

Systematické zařazení 1.

- Do části III. hlavy V. osř - nesporná řízení
- Věc P - péče soudu o nezletilé § 176 odst. 3
(3) V rozsudku o styku rodičů, prarodičů a sourozenců s dítětem, výchově dítěte nebo navrácení dítěte soud účastníky poučí podle § 273 o možnosti výkonu rozhodnutí ukládáním pokut nebo odnětím dítěte při neplnění povinností stanovených v rozsudku.
- Zásada vyhledací, oficiality ...
- Soud činí úkony i bez návrhu

Systematické zařazení 2.

- X účastníci označení jako žalobce, žalovaný a dítě
- X zahájení JEN NA NÁVRH
- X k meritornímu řízení o péči o dítě je to vyřešení „předběžné otázky“
  - má být dítě vráceno? » případná exekuce » samotné rozhodnutí o péči

ŘÍZENÍ O NAVRÁCENÍ NEZLETILÉHO DÍTĚTE VE VĚCECH MEZIÁRODNÍCH ÚNOSL DĚTÍ - § 193a - e OSŘ

- Velmi tvrdé řízení
  - Krátké lhůty (jak pro podání vyjádření stran, tak i pro vydání rozhodnutí) - celkově velká rychlost řízení - snaha o ni
  - Nemožnost prominutí zmeškání lhůt
  - Nepřípustnost žaloby na obnovu řízení, žaloby pro zmatečnost ani dovolání
  - Předběžná vykonatelnost - odvolání nemá odkladný účinek - o něj je nutno požádat

Zásady řízení

- 1/ RYCHLOST!!!
- 2/ Snaha o dobrovolné - smírné řešení
  - Rodič - únosce se s dítětem vrátí či proběhne jiná DOHODA mezi rodiči
  - Snaha o přivedení znesvářených stran k dohodě - mediace, rodinná terapie - zde je místo pro intenzivní práci sociálních pracovníků ve spolupráci s odborníky

Ad 1/ Rychlost

1.

- § 88 - **výlučná místní příslušnost** - MS Brno - Moravské nám. 2 (i pro výkon rozhodnutí)
- Za urč. okolností nemusí být nařízeno jednání
- § 193e odst. 1.: V řízení o navrácení dítěte není třeba nařizovat jednání,
- a) jestliže se má za to, že žalovaný proti návrhu na navrácení dítěte nemá námitek (§ 193d), nebo
- b) lze-li ve věci rozhodnout jen na základě účastníky předložených listinných důkazů a účastníci se práva účasti na projednání věci vzdali, popřípadě s rozhodnutím věci bez nařízení jednání souhlasí nebo má-li se za to, že se účastníci práva účasti na projednání věci vzdali, nebo že s rozhodnutím věci bez nařízení jednání souhlasí (§ 101 odst. 4).

Ad 1/ Rychlost

2.

- **Vhodná opatření - i bez návrhu, bez slyšení účastníků - předběžná opatření**
- (1) Soud činí i bez návrhu vhodná opatření k zajištění podmínek pro navrácení dítěte (§ 74), přičemž zejména učiní opatření k
  - a) soudnímu dohledu nad pohybem dítěte na území státu,
  - b) zabránění dítěti opustit území státu bez souhlasu soudu,
  - c) zabránění narušení osobních vazeb mezi dítětem a žalobcem.
- (2) Soud na návrh žalobce rozhodne též o prozatímní úpravě styku žalobce s dítětem, osvědčí-li žalobce právo na péči o dítě.
- (3) O přijetí vhodných opatření soud rozhoduje bezodkladně, zpravidla bez slyšení účastníků.

Ad 1/ Rychlost

3.

- **Krátké procesní lhůty**
- § 193d odst. 1: Soud ve lhůtě 3 dnů od zahájení řízení žalovanému usnesením uloží, aby se ve lhůtě 7 dnů od doručení usnesení ve věci **pisemně vyjádřil** a aby v případě, že s návrhem na navrácení dítěte nesouhlasí,
  - a) ve vyjádření vylíčil rozhodující skutečnosti, na nichž staví svoji obranu,
  - b) k vyjádření připojil listinné důkazy, jichž se dovolává,
  - c) označil důkazy k prokázání svých tvrzení, jakož i uvedl, zda se vzdává práva účasti na projednání věci.
- (2) Usnesení podle odstavce 1 musí být žalovanému doručeno do **vlastních rukou, náhradní doručení je vyloučeno**. Usnesení nesmí být žalovanému doručeno dříve než žaloba.
- (3) Jestliže se žalovaný **bez vážného důvodu na výzvu soudu podle odstavce 1 včas nevyjádří** a ani ve stanovené lhůtě soudu nesdělí, jaký vážný důvod mu v tom brání, má se za to, že se vzdává práva účasti na projednání věci a že proti návrhu na navrácení dítěte, který je proti němu žalobou uplatňován, nemá námitek; o tomto následku musí být poučen.

Ad1/ Rychlost

4.

- **Rozhodnutí do 6 týdnů**
- ! pokud dojde k prodloužení, stačí aby se s tím soudce vyrovnal v odůvodnění
- **Pravomocné či jen prvního stupně?**
- § 193e odst. 2.: Nejsou-li dány důvody zvláštního zřetele hodné, vydá soud rozhodnutí ve věci samé zpravidla do 6 týdnů od zahájení řízení; vydá-li soud rozhodnutí po uplynutí lhůty, uvede v odůvodnění rozhodnutí skutečnosti, pro které nebylo možné lhůtu dodržet.
- **Odvolání - klasicky 15 dní**

Ad 1/ Rychlost

5.

- **Předběžná opatření**
- Umístění do vhodného prostředí
- Stanoveny lhůty pro trvání PŘP x neplatí pokud soud není příslušný ve věci samé - mezinárodní únosy
- V tomto případě nesmí PŘP přesáhnout 6 měsíců

Ad 2/ Smírné řešení

- **Evropský parlament - post mediátora**
- Komisařka Evelyne Gebhardt
- **HÚ - čl. 7 - povinnosti Ústředních orgánů**
- mj. písm. c):zajistily dobrovolné vrácení dítěte nebo aby usnadnily smírné řešení,...
- § 100 odst. 3 osř.:
  - Ve věcech péče o nezletilé děti **může** soud uložit účastníkům na dobu nejvýše 3 měsíců účast na mimosoudním smířčím nebo **mediačním jednání** nebo **rodinné terapii**. Účast na mimosoudním smířčím nebo mediačním jednání nebo rodinné terapii nelze uložit po dobu platnosti předběžného opatření podle § 76b odst. 1.

Účast dítěte v řízení 1.

- Právo být slyšeno
- ÚPD - Čl. 12 odst. 1/ Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni.
- 2. Za tímto účelem se dítěti zejména poskytuje možnost, aby bylo vyslyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká, a to buď přímo, nebo prostřednictvím zástupce anebo příslušného orgánu, přičemž způsob slyšení musí být v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství.

Účast dítěte v řízení 2.

- B II. - čl. 11 odst. 2 - v otázkách řízení musí být dítě slyšeno - výjimky z povinnosti nařídít návrat dle čl. 12 a 13 HÚ
- HÚ - čl. 13 odst. 2 - možnost odmítnutí návratu dítěte, pokud s tím dítě nesouhlasí
- Osř - § 100 odst. 4b - řízení, jehož účastníkem je nezletilé dítě, které je schopno formulovat své názory, soud postupuje tak, aby byl zjištěn jeho názor ve věci. Názor nezletilého dítěte soud zjistí výslechem dítěte. Názor dítěte může soud ve výjimečných případech zjistit též prostřednictvím jeho zástupce, znaleckého posudku nebo příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Výslech dítěte může soud provést i bez přítomnosti dalších osob, lze-li očekávat, že by jejich přítomnost mohla ovlivnit dítě tak, že by nevyjádřilo svůj skutečný názor. K názoru dítěte soud přihlíží s přihlédnutím k jeho věku a rozumové vyspělosti.“.

Podmíněný či odložený návrat

- § 193e odst. 3.: Soud může v rozhodnutí podmínit nebo podmíněně odložit navrácení dítěte, a to splněním přiměřených záruk žalobcem nebo vydáním rozhodnutí anebo učiněním jiných opatření orgány státu, do něhož má být dítě navraceno.
- Viz B II. čl. 11 odst. 4.: Soud nemůže zamítnout žádost o navrácení dítěte na základě článku 13 písm. b) Haagské úmluvy z roku 1980, pokud se prokáže, že byla přijata vhodná opatření k zajištění ochrany dítěte po jeho navrácení.

Výkon rozhodnutí 1.

- Speciální úprava pro výkon rozhodnutí o výchově nezletilých dětí - §272+3 osř
- O důsledcích neplnění povinností uložených rozsudkem musí být povinný poučen
- Možnost ještě vyzvat povinného k plnění dobrovolně - shledá - li soud zvláštní důvody či nebyl povinný poučen dle předchozího odst.
- Soud v tomto může požádat o pomoc OSPOD - vést povinného k dobrovolnému splnění bez nutnosti nařídít výkon (§ 272 odst. 2+3)

Výkon rozhodnutí 2.

- Pokud je to účelné, lze ukládat pokutu
- I opakovaně - každá pokuta může být až 50.000,- Kč - §273 odst. 1

Výkon rozhodnutí 3.

- Pokud je to účelné může soud:
  - Uložit povinnému účast na mimosoudním smírčím, mediálním jednání či rodinné terapii - max 3 měs.
  - Navykací režim (plán) - §273 odst. 2 písm. b): nejsou-li dány podmínky pro změnu rozhodnutí podle § 163 odst. 2, stanovit plán navykacího režimu (dále jen „plán“), je-li to v zájmu dítěte. Plán se stanoví tak, aby byl umožněn postupný kontakt dítěte s osobou oprávněnou ke styku s ním. Soud zpravidla před stanovením plánu opatří odborné vyjádření o vhodnosti, obsahu, rozsahu a době trvání. Výkonem kontroly plnění plánu soud pověří vhodnou osobou nebo zařízením, neprovádí-li soud výkon kontroly přímo. Shledá-li soud porušování plánu některým z účastníků řízení, které má vliv na účel navykacího režimu, nebo dospěje-li k závěru, že navykací režim neplní svůj účel, plán zruší a přistoupí k výkonu rozhodnutí dle odst. 3

Výkon rozhodnutí 4.

- Odnětí dítěte - poslední alternativa při nezdaru všeho předešlého
- Instrukce ministerstev č. 142/2007
- § 273 odst. 3 a násl.
- Nařízení výkonu závazné pro každého
- Vykonavatel oprávněn učinit prohlídku bytu či jiné místnosti + zjednat si přístup
- Výlučná příslušnost MS Brno

Výkon rozhodnutí 5.

- ! kdykoli během řízení může předseda senátu uložit předběžným opatřením odnětí dítěte a jeho umístění do „vhodného prostředí“ - § 76a
- + okamžitý výkon

Čl. 11 odst. 8 B II.

- Bez ohledu na rozhodnutí o nenavrácení vydané na základě článku 13 HÚ je za účelem zajištění navrácení dítěte vykonatelné v souladu s oddílem 4 kapitoly III každé následné rozhodnutí nařizující navrácení dítěte, které vydal soud příslušný podle tohoto nařízení.
- + čl. 11 odst. 6 + 7

= >>

Alternativní způsob

- poškozený rodič dosáhne v zemi obvyklého pobytu dítěte před protiprávním přemístěním či zadržením vydání **rozhodnutí o péči o dítě**
    - » požádá o výkon rozhodnutí
      - buď dle B II. (v rámci ES)
      - nebo podle úmluv o uznávání a výkonu rozhodnutí, popř. pokud nejsou požádá o uznání (NS ČR)
- (např. Evropská úmluva o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a o obnovení výchovy dětí)

Kde sehnat informace?

- www.hcch.net - sekce child abduction
- Databáze INCADAT
- Sekce “publications”
  - Guide to good practise
- www.europa.eu.int/civiljustice
  - Knihovnička
  - Praktická příručka pro používání B II.

Děkuji za pozornost.

Nezapomeňte:

- Článek 3 ÚPD
- 1. Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány.
- 2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují zajistit dítěti takovou ochranu a péči, jaká je nezbytná pro jeho blaho, přičemž berou ohled na práva a povinnosti jeho rodičů, zákonných zástupců nebo jiných jednotlivců právně za něho odpovědných, a činí pro to všechna potřebná zákonodárná a správní opatření.
- 3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečí, aby instituce, služby a zařízení odpovědné za péči a ochranu dětí odpovídaly standardům stanoveným kompetentními úřady, zejména v oblastech bezpečnosti a ochrany zdraví, počtu a vhodnosti svého personálu, jakož i kompetentního dozoru.